

Мурай О. О.

(0009-0000-9127-1348)

Шепіцен О. І.

(0000-0001-8884-4010)

Мінєєв П. А.

(0000-0002-6307-3093)

Кафедра стратегії національної безпеки та оборони інституту державного військового управління
Національного університету оборони України, Київ

Аналіз причин російсько-української війни

Резюме. Досліджено історичні публікації стосовно агресивного відношення керівництва РФ до України, як до держави та українського народу, як джерела ідентичності та самобутності людей, що мешкають в Україні. Проаналізовано обставини та причини приходу до влади в РФ представників органів безпеки, їх подальші дії щодо узурпації цієї влади, формування у народів РФ історично викривленого ставлення до народу України. Обґрунтовано декілька принципових причин розв'язання війни проти України.

Ключові слова: глибинні причини війни; зброя масового ураження; цивілізаційні причини; ідеологічно-ціннісні причини; особистісно-психологічні причини.

Постановка проблеми. Успішно протидіяти війнам можливо лише тоді, коли ми навчимося з'ясовувати їх глибинні причини, на кшталт тому, як ми навчилися протидіяти заразним хворобам, відкривши віруси, які їх спричиняють. З'ясувавши причину воєн, можна не лише припиняти їх, а й запобігати війнам.

Застосовуючи цивілізаційні світоглядні підходи, засновані на повазі до гідності кожної людини, її права на максимально можливу свободу, сумісну з правами інших людей, можна стверджувати, що воєнна агресія є нічим іншим, як порушенням агресором законів соціальної природи та прагнення людей до безпеки, що є основою для виживання і прогресу людства. Згідно з цим законом війна є протиприродним явищем, а мир – природним.

Основною проблемою, на вирішення якої спрямована дана стаття є з'ясування глибинних причин агресивної політики РФ по відношенню до України і подальшого вторгнення на її територію. Розв'язання цієї проблеми надасть можливість висвітлити справжні, правдиві причини цієї війни, довести їх до міжнародної спільноти, використовувати для обґрунтування досягнення справедливого миру і гарантій безпеки України у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Російсько-українська війна, яка фактично почалася у 2014-му, по-перше здивувала міжнародну спільноту і водночас викликала у демократичному світі особливо гостру необхідність у розумінні причин такого протистояння.

З'ясування цих причин стало предметом аналізу великої кількості вітчизняних та іноземних експертів, яке наполягало і продовжує стверджувати, що внутрішньополітичні події, які відбувалися в Україні протягом останніх десятиріч, були законним волевиявленням народу України щодо вибору цивілізованого шляху розвитку і не давали РФ жодних законних підстав для повномасштабної агресії. Зокрема у статті доктора юридичних наук, професора О. Костенко, (Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України) [1] стверджується, що причиною російської воєнної агресії є так званий рашизм, ознаками якого є мілітаризм, культ особи очільника та сакралізація інститутів держави, самозвеличування російської федерації. У дослідженнях Центру стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки [2] наголошується про те, що тригером початку повномасштабного вторгнення слугувала Революція Гідності та втеча президента В.Ф. Януковича після розстрілів її учасників, а метою – повернення історичних територій. Надзвичайний і Повноважний Посол України в Японії Сергій Корсунський [3] висловив тезу про те, що російська повномасштабна агресія розпочалася внаслідок небажання України брати безпосередню участь у євразійській інтеграції під егідою Росії. Водночас, у наведених дослідженнях недостатньо уваги приділялося причинам, пов'язаним з особистим світоглядом самого Президента РФ, його ментальністю, яка була сформована під час служби органах безпеки Радянського Союзу, а у подальшому Росії.

Метою статті є дослідження глибинних причин агресивної політики РФ по відношенню до України та прогноз щодо шляхів подальшого розвитку подій.

Виклад основного матеріалу. Особливістю російсько-української війни є те, що це перша в історії людства війна на європейському континенті, яка відбувається в епоху високих технологій, під час існування соціальних мереж, різноманітних гаджетів, штучного інтелекту, бойових дронів, потужних засобів радіоелектронної боротьби, спроможностей штучного інтелекту та інших технологічних складових сучасної цивілізації.

Можна називати багато геополітичних, психологічних і технічних причин цієї війни. Водночас, військове втручання РФ не було санкціоноване Організацією Об'єднаних Націй, воно не спиралося на порушення жодних міждержавних угод між Україною і РФ.

Російські пропагандисти, коментуючи причини війни, завжди повторювали так звані “утиски” російськомовного населення, заборону російської мови та згадували так званий “державний переворот”, тобто втечу тодішнього президента України після розстрілів учасників Революції Гідності, забуваючи про те, що відповідно до Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ.

Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” не містить жодних норм, які забороняють користування в побуті російської або інших мов на території України [4].

Таким чином, з впевненістю можна стверджувати, що однією із головних причин агресивної політики РФ є те, що після краху радянської імперії РФ залишилася по суті імперською державою і намертво застрягла у минулому. Навіть наявність чисельних етнічних, релігійних конфліктів між багатьма державами світу не завадило цивілізованім країнам рухатися демократичним шляхом, генеруючи загальнолюдські цінності. Водночас, РФ, успадкувавши свій історичний досвід, вирішила рухатися у зворотному напрямі [5].

Такому розвитку подій сприяло ще й те, що владу в цій державі на початку 1990-х років захопила переповнена ресентиментом кагебістське-кримінальне угруповання на чолі з закомплексованою особою, у якої дуже швидко розвинувся імперський менталітет. Вони, нажалі, змогли побудувати жорстку вертикаль влади, дієвість якої зміцнювалась доволі високими прибутками від експорту енергоносіїв та інших природних ресурсів. Це дозволило кремлівському режиму створити потужний, так званий, “фонд національного добробуту”. Млявість політики західних країн по відношенню до агресивних дій РФ, намагання домовитись з Президентом РФ, надали йому впевненості у своїй безкарності, і як наслідок, він наважився розв'язати війну в Європі.

Довідка. *Ресентимент* – форма незадоволення, змішана з ворожістю до чогось, що ідентифікується як причина заподіяної кривди або розчарування, почуття слабкості, відчуття постійного безсилля перед обличчям поразки або особистої неповноцінності.

Цю війну варто розглядати як прояв зневаги і потурання норм міжнародного права, як глобальний конфлікт між тоталітарним світом та світом демократії.

Отже, намагання кремлівської пропаганди переконати світ у тому, що РФ прагне захистити права російськомовного населення України або повернути собі “історичні території” сприяли неоднозначному ставленню деяких країн до причин цієї війни. Водночас, переважна більшість країн все ж таки щиро здивувалася нічим не спровокованому нападу РФ на сусідню країну.

Пропонується розглянути причини цієї війни в кількох напрямках.

По-перше слід зауважити, що російсько-українські відносини почали загострюватися, перш за все, внаслідок небажання України брати безпосередню участь у євразійській інтеграції під егідою Росії, активізації співробітництва України з Європейським Союзом і Організацією Північноатлантичного договору, в цілому, успішного поступу в Україні процесів демократизації. Саме вимога “демілітаризації” України та не входження до блоку НАТО є одними з основних вимог до України та виправдання війни проти України. Перспективи входження України до Європейського співтовариства та блоку НАТО – це, в першу чергу, політична загроза для кремлівського режиму. Розмови про військову загрозу від України не витримують жодної критики і призначені лише для промивання мізків власних громадян.

Прецедент входження України, як великої держави на кордоні РФ, до Європейського співтовариства і НАТО став би небезпечним фактором для РФ і міг би слугувати поштовхом до сепаратистських рухів у самій РФ [6].

Помаранчева революція і Революція гідності стали загальнонаціональним підтвердженням курсу на демократизацію, європейську і євроатлантичну інтеграцію України. Таким чином, саму можливість вибору Україною західноєвропейської цивілізаційної орієнтації, кремлівська влада розглядала як загрозу своїм традиційним геополітичним позиціям у Східній Європі та на

пострадянському просторі і, як наслідок, втрати влади. Небажання України вписуватися в російську цивілізаційну парадигму розвитку стали визначальною причиною сучасного “хрестового походу” РФ проти України. Цю причину можна назвати *цивілізаційною*.

Наступну причину російської агресії можна назвати *імперською*, оскільки РФ прагне євразійського та світового домінування і ця їхня ідея є пропагандистським наративом і обґрунтуванням експансіоністської політики.

Починаючи цю війну, Путін розраховував на швидку окупацію всієї України і сподівався, що такої мети він досягне завдяки потужній “п’ятій колонії” всередині України, яку спецслужби РФ почали створювати одразу після розпаду Радянського Союзу і на створення якої вони витратили чималий ресурс. Також вони сподівалися на прихильність значної частини українського населення, особливо на сході нашої країни. На формування відповідної свідомості населення України РФ теж використовувала всю міць своєї пропаганди.

Керівництво РФ абсолютно серйозно вважає, що розпад Радянського Союзу став геополітичною катастрофою, а Україна, як держава, насправді є лише штучним витвором. У такому випадку, вторгнення на українські землі владою РФ розцінюється як справедливе визволення справжніх історичних російських територій або як справедлива каральна операція проти українського народу, який збунтувався. В інформаційний простір вкидаються фейкові наративи про застосування “фашизму” в Україні, утиски російськомовного населення, наміри нападу на Росію з боку України та військ НАТО тощо.

Як вищим проявом імперськості можна вважати бажання російської влади увійти в світову історію, вони чомусь безпідставно вирішив, що РФ великий світовий гравець і що тільки вона спроможна переставляти “шахові фігури на світовій шаховій дошці”.

За задумом російських можновладців, системна криза сучасного світоустрою має призвести до новітнього, бажаного для Кремля перерозподілу сфер впливу. Для цього вони намагаються створювати хаос усіма способами, у тому числі незаконними з метою побудови світоустрою, який ґрунтується виключно на праві сильного і за рахунок підкорення й гноблення інших народів і країн.

Серед *економічних* причин російської агресії можна зазначити намагання РФ включити Україну до сфери російських господарських зв’язків і відносин. Ключовими для РФ цілями мали стати доповнення російського господарського потенціалу українськими природними ресурсами, розширення російських транспортно-логістичних інфраструктурних, можливостей поповнення трудових ресурсів українською робочою силою, використання і новітніх українських інноваційних розробок, програм, технологій, винаходів.

Економічне посилення РФ завдяки Україні російська влада розглядала як крок до відновлення втрачених, внаслідок розпаду СРСР, ключових позицій серед пострадянських республік.

Незважаючи на те, що РФ має власні ресурси та технології, вона дуже хоче отримати деякі природні ресурси, багаті на рідкоземельні метали надра та технологічні українські підприємства. Сільськогосподарський сектор України теж надзвичайно цікавить РФ. Шістдесят відсотків території України займає плідючий чорнозем. Це складає майже двадцять п’ять відсотків світових запасів таких земель.

Крім цього, територія України розглядається РФ як можливість активного використання торгових портів на узбережжі Чорного моря та плацдарм для подальшого просування углиб Європи.

Упевненість у “богообраності” та “величі” російського народу і так званого “русского мира”, законності прав РФ на домінування над сусідніми територіями з погляду “історичного права” і захисту інтересів російськомовного населення можна охарактеризувати як *ідеологічно-ціннісну причину* російської агресивної політики по відношенню до України. Іншими словами це булінг на державному рівні. Ідея зверхності росіян та їх особливої місії у розвитку цивілізації постійно культивується у Росії з давніх часів. Для цього використовуються спотворені свідчення та “одкровення” російських духовних діячів (старців), неправдиві, брехливі пророцтва тощо [7]. Яскравим прикладом брехливої російської пропаганди є фейк, запущений російськими пропагандистами про начебто “розп’ятого маленького хлопчика в одних трусиках”. Пролунало гротескно, як щось зі страшної казки. І, звісно, цього насправді не було. Але багато людей в Росії в це повірили.

Значний вплив на формування такої ідеології має російська православна церква, яка фактично є єретичною сектою з претензією на світове месіанство. Навіть Парламентська

асамблея Ради Європи у квітні 2024 року визнала РПЦ інструментом кремлівської пропаганди, а Верховна Рада України після півтора року дискусій та суперечок у серпні 2024 року заборонила діяльність РПЦ в Україні, ухваливши Закон України “Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій”.

Разом з цим, росіяни завжди заздрили українцям тому, що українці почали жити краще ніж росіяни. Російські опозиціонери на російських медіа не раз говорили про бідність російського народу. Росія заздрила Україні тому, що ми швидко рухалися в своєму прогресі. Заздрили, що Україна починає інтегруватися в Європейський та Євроатлантичний простір [8].

Світоглядні комплекси російського президента щодо несприйняття українських “кольорових” революцій, незалежності, свободи, європейськості можна віднести до *особистісно-психологічних причин* нападу на Україну. Успішна Україна, де існує розвинута демократія, чесні та прозорі вибори є прямою загрозою його особистій владі, яку він намагається тримати до самої своєї фізичної смерті.

Плануючи залишатися у владі назавжди путінський режим намагається відвернути увагу свого народу від внутрішніх проблем, яких останнім часом накопичилося до критичної маси. Пошук зовнішнього ворога та боротьба з цим ворогом – це один з класичних прикладів відвернення уваги власного народу.

І нарешті, однією з головних причин, яка могла б не допустити повномасштабної війни РФ проти України є те, що, Україна та інші цивілізовані держави не скористалися вікном можливостей у 90-х роках і втратили час на запрошення України та її інтеграцію до євроатлантичних безпекових структур. Вже на початку 2000-х років час було втрачено. Чи могли ми скористатися тим шансом в 90-х і чи достатньо широким було то вікно, теж важко відповісти об’єктивно [9].

Оце – реальні фундаментальні причини агресії РФ проти України. Усе інше – мова, культура, все що ще можна вигадати – або російська пропаганда та самовиправдання агресії, або звинувачення жертви у чистому вигляді.

Висновки. Таким чином можемо констатувати, що російська агресія проти України введеться виключно заради особистого гонору Президента РФ. На сьогоднішній день ми не маємо жодних ознак того, що він має бажання припинити цю війну по лінії зіткнення. Таке припинення означатиме для нього капітуляцію, оскільки таким чином припиняючи війну, він не досягає жодних цілей, про які наголошував на початку агресії.

Реальними завданнями цієї війни, окрім знищення української державності, за задумом Президента РФ, залишаються: приниження цивілізованого заходу, нанесення йому геополітичної поразки; історичний реванш – повернення Президента РФ, як самодержця, на європейську і навіть на світову арену. І нарешті фантомні цілі – денацифікація та демілітаризація України, відродження на території України російської православної церкви, запровадження російської мови, як другої державної. Але Україна обов’язково переможе. Будуть створені міжнародні фонди по відновленню зруйнованої інфраструктури, відбудеться тектонічний зсув у сприйнятті нашої країни в світі. А от Росії прийдеться за все заплатити – і політичним покаяттям, і виплатою репарацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Костенко О. Рашизм – причина війни Росії проти Європи в Україні / Інститут держави і права ім. В.М.Корецького Національної академії наук України. URL: <https://zbruc.eu/node/115545>.
2. Десять фактів про російсько-українську війну / Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. URL: <https://spravdi.gov.ua/pro-nas/>
3. Корсунський С. Надзвичайний і Повноважний Посол України в Японії, Передумови, причини та характер війни Росії проти України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-viyna-ukrayina-shcho-dali/31739012.html>
4. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. № 21. Ст.81.
5. Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки // Український Тиждень. 2014. № 42. С. 27–42.
6. Сегеда С. П., Шевчук В. П. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір // Наука і оборона. 2019. № 1. С. 31.
7. Дуцяк І. З. Причини російсько-української війни першої третини ХХІ ст. як джерело реформування безпекової політики ООН. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-110>.

8. Причини і наслідки війни Росії проти України: що буде далі? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-viyna-ukrayina-shcho-dali/31739012.html>.
9. Опасенко О. Ющенко розповів, хто “вкрав” в Україні членство в НАТО // Главком. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/jushchenko-r>.

Стаття надійшла до редакційної колегії 19.02.2025

Analysis of the causes of the Russian-Ukrainian war

Annotation

The main problem that this article aims to solve is to find out the root causes of Russia aggressive policy towards Ukraine and the further invasion of its territory. Solving this problem will make it possible to highlight the true, genuine reasons for this war, to bring them to the international community, and to use them to justify the achievement of a just peace and guarantees of Ukraine security in the future.

Historical publications on the aggressive attitude of the Russian leadership towards Ukraine as a state and the Ukrainian people, as a source of identity and originality of people living in Ukraine, are studied. The author analyzes the circumstances and reasons for the rise to power in the Russian Federation of representatives of the security services, their further actions to usurp this power, and the formation of a historically distorted attitude of the peoples of the Russian Federation towards the people of Ukraine. The author substantiates several fundamental reasons for the war against Ukraine.

The Russian aggression against Ukraine is being unleashed solely for the sake of the personal pride of the Russian President. To date, we have no indication that he is willing to end this war along the contact line. Such a cessation would mean his surrender, because by ending the war in this way, he does not achieve any of the goals he emphasized at the beginning of the aggression.

The real objectives of this war, in addition to the destruction of Ukrainian statehood, according to the Russian President, are: humiliation of the civilized West, inflicting a geopolitical defeat on it; historical revenge - the return of the Russian President as an autocrat to the European and even world arenas. And finally, phantom goals - denazification and demilitarization of Ukraine, revival of the Russian Orthodox Church in Ukraine, introduction of the Russian language as the second state language.

Keywords: root causes of war; weapons of mass destruction; civilizational causes; ideological and value reasons; personal and psychological reasons.